

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ.Г.С.СКОВОРОДИ

На правах рукопису

СИДОРЕНКО ОЛЕКСАНДР ЛЕОНІДОВИЧ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ
РОБОТИ З УЧИТЕЛЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНИХ ЗАКЛАДІВ

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Харків - 1996

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківському державному педагогічному університеті ім.Г.С.Сковороди

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Лозова Валентина Іванівна

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Бондар Володимир Іванович
кандидат педагогічних наук, професор
Кобенко Олександр Андрійович

Провідна установа: Луганський державний педагогічний інститут ім.
Т.Г.Шевченка

Захист відбудеться 5 листопада 1996 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.02.26.02 у Харківському державному педагогічному університеті ім.Г.С.Сковороди за адресою: 310168, м.Харків, вул.Блюхера, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського державного педагогічного університету ім.Г.С.Сковороди.

Автореферат розісланий " ____ " _____ 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

кандидат педагогічних наук,
доцент Штефан Л.А.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00760563 (R)

Загальна характеристика дисертаційного дослідження

Актуальність дослідження.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України характеризується значними змістовними та структурно-організаційними змінами, які спрямовані на формування національної системи освіти та її інтеграцію в міжнародний освітній простір.

Зміна суспільних відносин, змісту громадського життя, ціннісних орієнтирів зумовили важливість такої проблеми, як досягнення якісно нових високих результатів навчально-виховного процесу. На вирішення завдань, пов'язаних з нею, спрямована Державна національна програма "Освіта . Україна XXI століття".

За таких обставин надзвичайно зростає роль учителя як основного і вирішального фактора, що забезпечує формування й розвиток всебічно розвиненої особистості. Це вимагає забезпечення високого професійного рівня педагогів, постійного зростання фахової майстерності й загальної педагогічної культури, розвитку педагогічної творчості й ініціативи. Особливої ваги набирає питання організації науково обґрунтованої і цілеспрямованої науково-методичної роботи, яка передбачає залучення до систематичного професійного самовдосконалення практично всіх педагогічних працівників, що повинно стати предметом постійного піклування з боку держави, керівництва навчально-виховних закладів, громадськості, органів методичної служби.

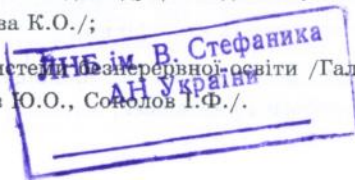
У педагогічній науці науково-методична робота розглядається:

– як компонент системи підвищення кваліфікації вчителів, який реалізується, в основному, в міжкурсовий період /Бабанський Ю.К., Ващенко Н.М., Жерносек І.Ф., Крисюк С.В., Панасюк О.Ю., Смирнова С.М./;

– як компонент організаційної структури управління освітнім процесом і його контролю /Батищев С.Я., Гільбух Ю.В., Дробноход М.І., Раченко І.П./;

– як форма вивчення і впровадження досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду /Беседа Т.І., Бондар В.І., Красовицький М.Ю., Нефьодова К.О./;

– як структурна ланка системи безперервної освіти /Галаган О.І., Владиславлев А.П., Кудрявцев Ю.О., Соколов І.Ф./.

Спільною для цих науковців є думка про те, що підвищення фахового рівня - життєво необхідна потреба кожного окремого педагога і в той же час обов'язкова вимога суспільства в цілому, одна з найважливіших умов забезпечення ефективного функціонування освітніх закладів.

Вивчення стану науково-методичної роботи в загальноосвітніх школах показало, що вона перебуває в центрі уваги усієї діяльності педагогічних колективів і органів управління освітою, є основним змістом роботи методичної служби.

Проте відчутних зрушень у бік істотного підвищення професійного рівня педпрацівників і якості навчально-виховного процесу в цілому не спостерігається. Під час безпосереднього професійного спілкування з учителями виявилось, що 90% із них не знають історії педагогіки, особливо вітчизняної. Менше половини ознайомлені із основними педагогічними ідеями сучасних педагогічно-новаторів. Лише 38% вчителів впроваджують нові педагогічні технології. Близько 50% ознайомлені з досвідом колег по школі й району, 30% вчителів не знають носіїв передового педагогічного досвіду області й України, зарубіжний досвід відомий 20% педагогів. Все це є свідченням недостатньої педагогічної грамотності, низького рівня педагогічної культури й слабкої організації науково-методичної роботи. Причина криється у неправильних підходах до вибору змісту і методів роботи, недостатньому забезпеченні взаємозв'язку всіх її форм таким чином, щоб кожна доповнювала іншу, ліквідувала прогалини в теоретичних знаннях і практичних уміннях вчителів, формувала потребу в постійних педагогічних пошуках. Позначаються на результативності науково-методичної роботи і структурно-організаційні прорахунки, пов'язані з низьким рівнем управління, недостатнім впливом на формування позитивної мотивації участі педагогів у заходах, спрямованих на поліпшення професійної підготовки вчителів.

Все це і зумовило вибір теми дослідження - "Педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів".

Об'єкт дослідження - організація науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів у різних формах підвищення їх кваліфікації.

Предмет дослідження - підвищення ефективності науково-методичної роботи з учителями.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов, що забезпечують ефективну організацію науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

В основу дослідження покладено гіпотезу: ефективність науково-методичної роботи залежить від реалізації умов, за яких можливе досягнення оптимальних очікуваних результатів: цілісності структурних формувань науково-методичної роботи; диференціації в підході до вибору її форм і змісту, забезпечення високопрофесійного рівня управління.

Об'єкт, предмет і мета дослідження обумовили такі завдання:

1/проаналізувати існуючі в педагогічній теорії та практиці форми організації науково-методичної роботи й підходи до визначення її сутності;

2/вивчити стан організації і якість науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів;

3/виявити педагогічні умови підвищення ефективності науково-методичної роботи;

4/розробити методичні рекомендації щодо організації оптимальної системи науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

Методологічну основу дослідження становлять загальні питання пізнання та системного аналізу об'єктів, теорії формування особистості в діяльності та спілкуванні, роль активності особистості в пізнанні, діалектичний зв'язок об'єктивних та суб'єктивних факторів її розвитку й формування.

Теоретичну основу дослідження складають: праці науковців про організацію безперервної освіти та науково-методичної роботи педагогічних працівників, вивчення і впровадження передового педагогічного досвіду, управління загальноосвітніми навчально-виховними закладами, самоосвіту вчителя, його професійне самовдосконалення /Бабанський Ю.К., Березняк Є.С., Бондар В.І., Жерносек І.Ф., Журавльов В.І., Конаржевський Ю.А., Крисюк С.В., Островерхова Н.М., Рувинський Л.І., Скаткін М.Н., Скульський Р.П./; нормативно-правові документи, які визначають сучасну державну політику в галузі освіти та вимоги до організації навчально-виховного процесу і роботи з педкадрами /Державна національна програма "Освіта.Україна ХХІ століття", Закон України "Про освіту",

Концепція середньої загальноосвітньої школи України, Положення про методичну роботу/.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези у дослідженні використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів: аналіз науково-педагогічної та методичної літератури, змісту, форм і методів організації підвищення кваліфікації в обласних інститутах післядипломної освіти вчителів та районних (міських) методичних кабінетах і центрах, внутрішньошкільної науково-методичної роботи; спостереження за діяльністю педагогічних колективів, методичних об'єднань, анкетування вчителів, керівників шкіл, методистів районних (міських) методичних служб; моделювання різних педагогічних ситуацій, методичних заходів. Провідним методом став педагогічний експеримент, обробка результатів якого здійснювалася за допомогою комп'ютерної техніки.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі 42 районних /міських/ методичних кабінетів /центрів/, 40 навчально-виховних закладів Харківської області, обласного інституту вдосконалення вчителів. Для участі в експерименті залучено 1353 вчителі, 137 методистів районних /міських/ методичних кабінетів /центрів/ та обласного інституту вдосконалення вчителів. Експеримент з перевірки визначених умов ефективності науково-методичної роботи проводився на базі навчально-виховних закладів і методичних центрів Київського та Зміївського районів.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в обґрунтуванні науково-методичної роботи як проблеми професійно-педагогічної підготовки вчителів; виявленні взаємозв'язків між рівнем професійної майстерності, стажем роботи і творчою активністю педагогів; розкритті способів вибору оптимальних форм і методів науково-методичної роботи, напрямків забезпечення диференційованого підходу до організації підвищення професійного рівня педагогів; у визначенні рівнів професійної компетентності вчителів та обґрунтуванні педагогічних умов забезпечення необхідного рівня професійної підготовки педагогічних працівників і їх безперервного самовдосконалення.

Особистий внесок дисертанта полягає в тому, що в результаті аналізу роботи методичних служб області зібрано дані про стан організації науково-методичної роботи, її рівень і відповідність сучасним нормативно-правовим та соціальним вимогам і потребам, і на цій основі здійснено визначення педагогічних умов ефективності роботи з підвищення професійної компетентності вчителів.

Практичне значення дослідження становлять обґрунтовані для певних категорій педагогічних працівників форми науково-методичної роботи, розроблені методичні рекомендації щодо організації науково-методичної роботи з учителями.

Результати дослідження можуть бути використані районними міськими, шкільними методичними об'єднаннями, районними, міськими і шкільними методичними кабінетами, інститутами післядипломної освіти, органами управління освітою, а також у процесі викладання у вищих педагогічних навчальних закладах школознавства, написанні курсових і дипломних робіт, веденні спецкурсів і спецсеминарів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена використанням комплексу взаємодоповнюючих емпіричних та теоретичних методів, адекватних меті і завданням дослідження, якісною та кількісною обробкою результатів, отриманих у ході експерименту. Спеціально розроблено комп'ютерну програму обробки даних, яка забезпечила логічність і достовірність наукових висновків.

Положення, що виносяться на захист:

1. Науково-методична робота є цілісною педагогічною системою взаємозв'язаних дій і заходів, що зумовлюють підвищення професійно-педагогічної майстерності вчителів і досягнення оптимальних результатів навчально-виховного процесу.

2. Ефективність системи підвищення кваліфікаційного і загальнокультурного рівня вчителів залежить від забезпечення необхідних педагогічних умов: цілісності структурних формувань (наступності, перспективності, оптимальності у визначенні мети, змісту, форм і методів науково-методичної роботи); індивідуалізації підвищення фахового рівня й загальнопедагогічної культури вчителів; науково обґрунтованого управління.

Апробація основних ідей, положень і результатів дослідження здійснювалася шляхом безпосереднього використання рекомендацій у практичній діяльності педколективів, публікуванні науково-методичних праць автора, виступів із доповідями, науковими повідомленнями на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях і семінарах: Магдебург /1994/; Київ /1992,1994/, Белгород /1995,1996/, Полтава /1993/, Сімферополь /1994/, Харків /1990-1996/.

Матеріали дослідження використовуються управліннями освіти, інститутати післядипломної освіти та вищими педагогічними навчальними закладами Харківської, Сумської, Полтавської, Луганської областей.

Структура та основний зміст дисертації.

Структура дисертаційної роботи обумовлена логікою дослідження і складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків /12/.

Зміст викладено на 160 сторінках тексту, що включає 9 таблиць.

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, розкриваються гіпотеза, наукова новизна, теоретична і практична значущість дослідження, визначаються основні положення, що виносяться на захист, наводяться дані щодо апробації і впровадження в педагогічну практику результатів дослідження.

У першому розділі "Питання організації науково-методичної роботи з учителями в психолого-педагогічних дослідженнях і шкільній практиці" висвітлюються теоретико-методологічні аспекти дослідження, розкривається сутність системи науково-методичної роботи з учителями, її мета, зміст, завдання і функції, значення участі педагогів у науково-методичній роботі для підтримання їх спроможності виконувати професійні обов'язки відповідно до зростаючих суспільних вимог, висвітлюються й аналізуються різні форми організації науково-методичної роботи, які застосовуються в сучасній педагогічній практиці, їх диференціація відповідно до різних категорій педпрацівників, мети, змісту і завдань роботи з ними, визначаються рівні структури науково-методичної роботи, подається аналіз загального стану науково-методичної роботи в навчально-виховних закладах Харківської області.

Проблема підвищення науково-методичного рівня і педагогічної майстерності педагогічних кадрів розглядається в різних аспектах у працях Бабанського Ю.К., Батищева С.Я., Бондаря В.І., Владиславлева О.П., Гільбуха Ю.З., Гончаренка С.У., Дробнохода М.І., Елканова С.Б., Лозової В.І., Скаткіна М.М.

У сукупності поглядів на форми і методи організації науково-методичної роботи вченими-педагогами виділяється провідна роль тих чи інших її напрямків, а саме: постійне професійне зростання педагогічної майстерності вчителя через вдосконалення змісту освіти,

форм і методів організації навчально-виховного процесу, підвищення його якості, залежність фахового рівня вчителя від рівня розвитку його творчого потенціалу, що вимагає вдосконалення педагогічної майстерності шляхом створення умов для виявлення творчих здібностей педагогів, стимулювання їх активності тощо.

Владиславлев А.П., Галаган А.І., Кудрявцев Ю.А., Соколова І.Ф., Соколов В.С. схильні розглядати науково-методичну роботу з учителями як структурну ланку системи безперервної освіти, концепція якої заснована на ідеї природної внутрішньої потреби людини постійно навчатися, пізнавати навколишній світ, засвоювати життєвий досвід. З нашої точки зору, таке бачення соціальної ролі науково-методичної роботи є найбільш визначеним, оскільки передбачає врахування всіх аспектів діяльності учасників науково-методичної роботи.

Основною метою науково-методичної роботи є забезпечення умов систематичної колективної й індивідуальної діяльності педагогічних працівників, спрямованої на підвищення рівня їх науково-теоретичної, професійно-педагогічної підготовки й загальної культури.

Науково-методична робота забезпечує виконання гностично-стимулюючої функції діяльності вчителів, яка полягає: а/ у поглибленні фахових науково-теоретичних і методичних знань, підвищенні професійної майстерності, рівня загальної культури й освіченості педагогічних працівників; б/вивченні й упровадженні в педагогічну практику досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду; в/ розвитку творчої ініціативи педагогів і формуванні мотиваційної сфери їх діяльності.

Мета і ця головна функція науково-методичної роботи обумовлюють її зміст, який передбачає:

- розширення й поглиблення знань вчителів про досягнення психолого-педагогічної науки й передовий педагогічний досвід, нові педагогічні ідеї й технології, актуальні питання розвитку фундаментальних наук, що визначають зміст навчальних предметів шкільного курсу, ознайомлення з основними державними документами, які обумовлюють методологію сучасної освіти, вимоги до змісту й організації навчально-виховного процесу;

- оволодіння педагогічними працівниками уміннями практичного застосування нових педагогічних технологій, проведення науково-експериментальної роботи, безпосередньої участі в науково-практичних

конференціях, семінарах, педагогічних читаннях, конкурсах, виставках педагогічної майстерності;

- формування позитивного ставлення вчителів до науково-методичної роботи, усвідомлення ними необхідності й доцільності участі у різних формах підвищення педагогічної компетентності й самоосвітній діяльності.

На основі аналізу педагогічних досліджень з проблеми та досвіду організації науково-методичної роботи в загальноосвітніх навчально-виховних закладах доведено, що вибір змісту підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів має бути орієнтований на потреби конкретних педагогічних колективів і окремих педагогів відповідно до особливостей і реальних можливостей навчально-виховного закладу чи регіону, а також визначено педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи.

Принципово важливе значення для підвищення рівня професійної підготовки має вибір відповідних форм і методів її організації. Як свідчить вивчення досвіду цієї роботи, в педагогічній практиці знайшли застосування різні організаційні форми: колективні, групові, індивідуальні.

Ранжування відповідей вчителів щодо найпопулярніших і найефективніших, з їхньої точки зору, форм представлені в таблиці № 1. До форм науково-методичної роботи, які здійснюються ефективно, вчителі відносять організацію обміну досвідом /17%/ та надання індивідуальної методичної допомоги /15%/, хоча вважають, що й вони потребують поглиблення і вдосконалення.

Опитування вчителів показало, що відчувають потребу у підвищенні фахового рівня і педагогічної майстерності 77,9%, можуть обійтися без неї - 15,9%, не мають потреби - 3,2%, беруть участь примусово - 1,4%, ухилилися від відповіді - 1,6%.

Показово, що серед вчителів, які не відчувають потреби у самовдосконаленні /2,1%/, більшість мають стаж роботи понад 20 років. В основному, це вчителі початкових класів /1,3%/. Частина учителів вважають, що можуть обійтися без участі в науково-методичній роботі. Серед них також велика кількість вчителів із стажем роботи понад 20 років /8,4%/. Кількість учителів, які вважають, що примусово підвищують свій фаховий рівень, приблизно однакова і за стажем роботи, і за спеціальностями.

Таблиця № 1

Таблиця ранжування форм методичної роботи за їх важливістю для вчителів (у %, всього опитано 1353 вчителі)

Форми методичної роботи	% від кількості опитаних	Стяк				Фах												
		0-3	3-10	10-20	20...	Початкових клас.	математик.	мова і літер.	біології	фізики	хімії	історії	Географії	Трудов. виховання	Фізкультури	Муз. і малювання	інші	
1. самоосвіта	64.7	5.5	12.7	23.9	22.5	15.0	9.1	20.1	3.5	2.6	2.6	4.0	3.0	0.5	1.3	0.5	2.4	
2. курси підвищення кваліфікації	9.5	0.4	1.3	3.4	4.4	2.8	1.3	2.4	0.6	0.5	0.1	0.7	0.1	0.2	0.3	0.1	0.4	
3. шкільне МО	6.4	0.6	1.6	2.7	1.6	3.0	0.7	1.3	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0	0.3	
4. наставництво	3.4	0.9	0.8	1.1	0.6	0.7	0.4	1.1	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.2	0.1	0.0	
5. районне МО	3.3	0.1	0.9	1.3	1.0	1.0	0.4	0.7	0.2	0.3	0.1	0.3	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	
6. школа передового досвіду	2.7	0.1	0.2	1.2	1.1	0.7	0.2	0.8	0.1	0.1	0.0	0.4	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	
7. творча група	2.7	0.1	0.2	1.0	1.3	0.4	0.6	0.7	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	
8. стажування	1.9	0.3	0.5	0.8	0.3	0.7	0.3	0.5	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	
9. постійно діючий семінар	1.6	0.0	0.1	1.0	0.4	0.1	0.3	0.4	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	
10. педмайстерня	1.5	0.2	0.2	0.7	0.4	0.1	0.4	0.4	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	
11. творча спілка	0.9	0.1	0.1	0.2	0.4	0.4	0.1	0.4	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
12. педагогічні гостини	0.8	0.0	0.0	0.5	0.3	0.3	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	
13. науково-практична конференція	0.6	0.0	0.1	0.3	0.2	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	
14. педагогічні читання	0.4	0.0	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	
15. ярмарок-виставка педідей	0.4	0.0	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	
16. конкурс педмайстерності	0.3	0.0	0.0	0.1	0.2	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	

Встановлено, що у районах, де приділяється увага питанням підвищення педагогічної майстерності вчителів, налагоджена діяльність районних методичних кабінетів, функціонують методичні об'єднання вчителів, створюються творчі групи, педмайстерні, запроваджуються інноваційні форми науково-методичної роботи, вчителі виявили порівняно вищий рівень професійної компетентності, більшу зацікавленість різними формами підвищення педмайстерності, дали високу оцінку організації науково-методичної роботи, в якій вони задіяні, підтвердивши, що загальнопедагогічна освіченість і професійна майстерність вчителів повною мірою залежить від якості науково-методичної роботи в конкретних умовах.

У другому розділі "Експериментальна перевірка педагогічних умов оптимальної організації науково-методичної роботи з учителями" обґрунтовується зміст і методика проведення формуючого експерименту, подається аналіз і характеристика експериментальної бази дослідження, наводяться дані, що засвідчують реальність і доцільність проведеної експериментальної роботи.

Для перевірки гіпотези і проведення формуючого експерименту було обрано чотири райони Харківської області: Київський, Орджонікідзевський, Зміївський і Лозівський. У Київському і Зміївському районах протягом 5 років проводилася експериментальна робота з перевірки зазначеної вище проблеми. Орджонікідзевський і Зміївський райони виступали в експерименті як контрольні. Підбір районів здійснено з таких міркувань:

– вибрано сільські і міські райони, оскільки педагогічна діяльність учителів сільської місцевості і міста має свою специфіку, яка виявляється у різних організаційних умовах праці, матеріально-технічному забезпеченні навчально-виховного процесу і науково-методичної роботи, можливостях самоосвіти й підвищення загальнокультурного рівня, зв'язку з науково-методичними центрами, доступності до джерел інформації тощо;

– для експериментального дослідження і контрольного співставлення визначено райони з приблизно однаковою загальною кількістю вчителів і якісним їх складом, порівняно добре організованою науково-методичною роботою, достатньою забезпеченістю рівня управління галуззю, близькими значеннями статистичних показників стану розвитку освіти.

Головною цільовою установкою було те, що в експериментальних районах строго дотримувалися всіх передбачених умов і домагались

максимального виконання поставлених завдань. У контрольних районах науково-методична робота велася традиційно. Крім того, для контрольного співставлення окремих даних на завершальному етапі експерименту бралися показники й інших районів області.

Формуючий експеримент передбачав перевірку таких педагогічних умов ефективності науково-методичної роботи:

1. Цілісність структурних формувань науково-методичної роботи, яка забезпечує наступність, перспективність і оптимальність у процесі визначення мети, змісту, форм та методів цієї роботи.

2. Здійснення диференціації у підході до вибору форм і змісту науково-методичної роботи.

3. Забезпечення науково обгрунтованого професійного рівня управління науково-методичною роботою.

З метою перевірки першої умови було проведено аналіз структурних формувань науково-методичної роботи в експериментальних та контрольних районах. Обгрунтовано напрямки забезпечення цілісності різних рівнів її організації: обласного, районного і внутрішньошкільного. На кожному з них реалізуються відповідні зміст, функції, завдання, використовуються певні методи і прийоми роботи з учителями. На рівні обласному, який представляють інститути післядипломної освіти, відбувається, в основному, інформування вчителів про зміни, що відбуваються у змісті освіти, здійснюється ознайомлення з чинними державними документами, які визначають сучасну політику в галузі освіти, новими педагогічними ідеями і технологіями. На цьому рівні здійснюється координація діяльності районних (міських) методичних кабінетів (центрів), спрямовується науково-експериментальна робота, здійснюється контроль якості науково-методичної роботи в межах області.

На другому рівні (районному) відбувається творче переосмислення, методичне проектування змісту методичної роботи стосовно окремих педагогічних колективів та вчителів, забезпечується організація роботи всіх структурних науково-методичних формувань, що діють у районах, тобто реалізується організаційна функція.

Практичне опрацювання педагогічних ідей, рекомендацій відбувається безпосередньо в педагогічних колективах - на рівні школи. Завдання, що висуюються при цьому, полягають у засвоєнні й практичному застосуванні інноваційних педагогічних технологій, апробації різних форм науково-методичної роботи, навчальних програм, підручників, посібників.

Кожному з рівнів властиві певні форми науково-методичної роботи. Обласному - курси підвищення кваліфікації, обласні методичні об'єднання керівників районних методичних об'єднань вчителів-предметників, науково-практичні конференції, педчитання. На другому, районному рівні, використовуються переважно такі форми, як творчі групи, педмайстерні, школи передового досвіду для молодих спеціалістів, районні та міжшкільні методичні об'єднання, спецсемінари тощо.

На внутрішньошкільному рівні переважають групові й індивідуальні форми - творчі групи, шкільні методичні об'єднання, наставництво, стажування, самоосвіта.

У дисертації доведено що взаємодія рівнів організації науково-методичної роботи є обов'язковою і саме завдяки їй досягається поставлена головна мета, реалізуються завдання, які обумовлюють кінцевий інтегративний результат. Недостатня забезпеченість одного із них призводить до ущербності всієї системи науково-методичної роботи, власне, руйнує її. Скоординованістю дій і методичних заходів на всіх трьох рівнях досягається цілісність, яка забезпечує наступність і перспективність у підвищенні фахового рівня педагогів.

Зміст науково-методичної роботи в експериментальних районах формувався згідно з єдиною методичною проблемою "Підвищення ефективності освітнього процесу на основі вдосконалення змісту освіти, форм і методів організації навчально-виховного процесу, впровадження результатів науково-педагогічних досліджень, передового педагогічного досвіду й інноваційних педагогічних технологій". Школи одержали орієнтовні алгоритми роботи над єдиною методичною темою та опрацювання передового педагогічного досвіду, трансформації педагогічних новацій у практичну діяльність вчителів. Було відкрито педагогічні майстерні, школи передового досвіду, визначено й сплановано діяльність опорних шкіл.

Усі проведені заходи дали можливість забезпечити структурну єдність і цілісність системи науково-методичної роботи: чітко визначити основну мету, урахувати специфіку функціонування шкіл і їх кадрового потенціалу, і на цій основі сформувані зміст, вибрати відповідні форми науково-методичної роботи.

Для реалізації другої умови, яка полягає у забезпеченні диференційованого підходу у визначенні мети, змісту і форм підвищення професійного рівня для конкретних вчителів і педагогічних колективів, було проведено діагностичне вивчення потреб, інтересів і запитів учителів, рівня фахової підготовки кожного

педагога. Шляхом анкетування було з'ясовано, до яких форм науково-методичної роботи вчителі виявляють найбільший інтерес. Фаховий рівень вивчався на основі аналізу матеріалів атестації, відвідування уроків, методичних заходів та індивідуальних бесід. Було обгрунтовано 4 рівні фахової компетентності педпрацівників.

I рівень - вчителі-початківці, малодосвідчені педагоги. У базовій професійній підготовці бракує загальнодидактичних умінь і навичок, є прогалини у знаннях фундаментальних базових наук. Іноді перішучі, важко долають страх у спілкуванні з дітьми. Недостатньо володіють навичками самоосвітньої діяльності, часто байдужі до результатів власної педагогічної діяльності. Не мають сформованих умінь самоконтролю й самодіагностики рівня власної компетентності. Потребують індивідуального педагогічного керівництва з боку адміністрації, методистів, колег.

II рівень - досвідчені, професійно сформовані й грамотні вчителі. Володіють загальнодидактичними вміннями й навичками організації навчально-виховного процесу, здатні до моделювання педагогічних ситуацій. Володіють навичками самоосвітньої діяльності, цікавляться досягненнями педагогічної науки й передового досвіду, інноваційними процесами в освіті. Небайдужі до результатів власної педагогічної діяльності, шукають форм і методів підвищення її ефективності. Систематично займаються самоосвітою. Потребують, в основному, включення в інтенсивну діяльність у різних формах науково-методичної роботи та індивідуальної методичної допомоги в разі необхідності.

III рівень - творчі, експериментуючі вчителі. Добре володіють загальнодидактичними методами й прийомами організації навчально-виховного процесу. Перебувають у стані постійного поновлення фактичних знань з предмета, який викладають, самостійно шукають шляхів удосконалення власної майстерності. Виявляють живий інтерес до інноваційних процесів у педагогічній практиці. Активно включаються у науково-методичну роботу. Критично ставляться до результатів своєї педагогічної діяльності. Здатні до самоконтролю. Інтенсивно займаються самоосвітою. Окремі вчителі розпочинають науково-експериментальну діяльність, мають індивідуальний стиль роботи. Сформована потреба в постійному вдосконаленні педагогічної майстерності. Здатні самі надавати методичну допомогу колегам, вміють ставити мету і завдання педагогічної діяльності, досягають їх шляхом самостійного вибору і застосування різних форм і методів роботи. Володіють основами педагогіки та психології навчання й

виховання. Їх слід залучати до керівництва різними формами науково-методичної роботи на рівні району або школи.

IV рівень - висококваліфіковані вчителі-новатори. Бездоганно володіють майстерністю організації навчально-виховного процесу. Мають високі показники ефективної педагогічної діяльності. Постійно перебувають у стані творчого піднесення, наполегливо займаються самоосвітою. Діляться педагогічним досвідом, мають власні або майстерно застосовують новітні педагогічні технології. Беруть активну участь у науково-методичній роботі: розробляють авторські і вдосконалюють чинні навчальні програми, ведуть творчі групи, школи педагогічної майстерності, передового досвіду, керують методичними об'єднаннями тощо. Займаються науковою роботою. Це вчителі з різним стажем роботи, в основному, від 10 до 30 років. Усі вони, як правило, творчі особистості, мають високий загальнопедагогічний і культурний рівень. Досвід роботи таких вчителів слід вивчати, узагальнювати і впроваджувати в педагогічну практику, залучати до науково-експериментальної роботи, створювати умови для обміну досвідом з колегами, стимулювати поширення їх цінних педагогічних ідей шляхом публікування в педагогічних періодичних виданнях.

У ході дослідження було встановлено, що існує залежність між стажем роботи вчителів і їх активністю в науково-методичній роботі. Найінтенсивніше займаються професійним вдосконаленням вчителі із стажем роботи до 10 років. Після цього у 30-40% вчителів настає спад педагогічної активності, частина з них самозаспокоюється і вдовольняється набутими фаховими та методичними знаннями та вміннями, а тому необхідно різними організаційними формами й методами стимулювати бажання вчителів займатися самовдосконаленням.

Встановлено, що неоднаково ставляться до участі в науково-методичній роботі вчителі різних спеціальностей. Найбільш активні в ній викладачі гуманітарних предметів, найменш - вчителі початкових класів, трудового виховання, фізичної культури.

Об'єктивне визначення фахового рівня вчителів та врахування їх особистих інтересів і потреб стало основою для індивідуалізації науково-методичної роботи, дало можливість у експериментальних районах так організувати підвищення кваліфікації, щоб кожний педагог був залучений до тієї форми професійного самовдосконалення, яка не тільки приваблює, але й дозволяє йому повністю себе реалізувати, є оптимальною для нього. Внаслідок такого підходу було

виявлено чималу кількість учителів, здатних до науково-експериментальної діяльності.

З урахуванням об'єктивних і суб'єктивних потреб вчителів щодо вдосконалення загальнопедагогічної компетентності визначалися мета, зміст, форми, методи роботи кожного з методичних формувань у експериментальних районах.

Реалізації диференційованого підходу в організації науково-методичної роботи з учителями також сприяла система індивідуальних консультацій для вчителів різних категорій.

Важливим етапом у експериментальних дослідженнях було створення бази інформаційного забезпечення науково-методичної діяльності вчителів, необхідних умов для самоосвітньої роботи, достатньої матеріальної бази освітнього процесу. У ході експерименту зібрано практичні матеріали з досвіду роботи вчителів, розроблено методичні рекомендації з найважливіших психолого-педагогічних проблем, найрізноманітніші пам'ятки, програми. Організаційне забезпечення обміну інформацією було покладено на методистів районних /міських/ відділів освіти і заступників директорів шкіл з навчально-виховної роботи.

Реалізація першої та другої умови ефективності науково-методичної роботи неможлива без забезпечення науково обгрунтованого управління, що передбачає цілеспрямований вплив на об'єкт з метою його упорядкування, збереження якісної специфіки, вдосконалення й розвитку.

Відповідно до рівнів організації здійснювалось удосконалення системи управління науково-методичною роботою. В експериментальних районах з метою забезпечення скоординованості діяльності всіх методичних формувань і посилення інформативної функції районні методичні кабінети було реорганізовано у інформаційно-методичні координаційні центри.

Особливі вимоги були пред'явлені до працівників цих центрів щодо рівня їх професійної компетентності. При доборі методистів основними критеріями було обрано високий рівень предметно-професійної, методологічної, методичної, психолого-педагогічної підготовки, здатність до мобільної і гнучкої переорієнтації й трансформації власних знань, організації науково-дослідницької роботи, сформованість практичних навичок управління складними педагогічними системами, високі організаційні здібності, рівень загальної культури й ерудиції, комунікативність.

Такі ж вимоги до рівня професійної придатності ставилась і на внутрішньошкільному рівні. Володіння необхідними професійними якостями вимагалось від заступників директорів шкіл з навчально-виховної роботи, на яких за функціональними обов'язками покладено відповідальність за якість науково-методичної роботи.

З метою засвоєння теорії управління і формування навичок керівної діяльності було організовано постійно діючі семінари для методистів інформаційно-методичних координаційних центрів і семінари-практикуми для заступників директорів шкіл з навчально-виховної роботи.

Внаслідок навчання організатори науково-методичної роботи оволоділи такими уміньми і навичками, як діагностика стану науково-методичної роботи та його аналіз, визначення поточної і перспективної мети, планування, моделювання й організація методичних заходів, керівництво науково-дослідницькою роботою, контроль, оцінка і регулювання процесу підвищення рівня професійної компетентності педагогів.

У таблиці № 2 наведено дані, які свідчать про якісні зміни, що відбулися в експериментальних районах. Вони ще раз підтверджують висновок про те, що без урахування й дотримання необхідних педагогічних умов будь-які інноваційні зміни не дадуть бажаних результатів і не вплинуть на якість професійної підготовки вчителів загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

Таблиця № 2

Результативність організації науково-методичної роботи (приріст у %)

Показники результативності	міські райони		сільські райони	
	Київський (експерим.)	Орджонікідзевський (контрольн.)	Зміївський (експерим.)	Львівський (контрольн.)
1. Учителі, які підвищили категорію, одержали звання за результатами атестації.	10	4	13	5
2. Учителі, які одержали науковий ступінь кандидата педагогічних наук.	300	-	200	-
3. Учителі, які виконують науково-дослідницьку роботу.	81	25	70	20
4. Наявність друкованих праць вчителів.	460	-	400	50
5. Видання методичних збірників, бюлетенів, журналів тощо.	300	-	400	-
6. Випускники, які закінчили школу із золотою і срібною медалями.	56	4	95	10

Показники результативності	міські райони		сільські райони	
	Київський (експерим.)	Орджонікідзевський (контрольн.)	Зміївський (експерим.)	Лозівський (контрольн.)
7. Випускники, які вступили до ВНЗ.	206	5	21	4
8. Випускники, які вступили до педагогічних ВНЗ.	10	-3	19	3
9. Учні, які стали призерами обласних, всеукраїнських, міжнародних олімпіад.	35	4	100	-
10. Коефіцієнт засвоєння навчального матеріалу за результатами контрольних зрізів знань.	10	2	13	3
11. Форми методичної роботи, які застосовуються в районі (школі).	56	-5	42	-
12. Вчителі, які беруть участь у методичній роботі.	32	-	12	5
13. Учителі, які вважають науково-методичну роботу:				
- формально	-50	-10	-75	33
- недостатньо результативною	-94	-25	-67	-
- достатньо результативною	91	1	5	-1
14. Учителі, які взяли участь в обласних, районних конференціях, семінарах.	37	-5	150	17
15. Експонати, представлені на виставці-ярмарку педагогічних ідей.	5	-4	120	11
16. Учителі, які взяли участь у конкурсі "Учитель року".	24	2	98	13

Позитивні результати, які одержано в експериментальних районах, дозволили протягом останніх двох років перебудувати науково-методичну роботу і в інших районах Харківської області. Внаслідок цього в ряді районів області реорганізовано районні методичні кабінети, поглиблено зміст, розширено форми роботи з підвищення фахової майстерності педагогів.

Створення й дотримання обґрунтованих у дисертаційному дослідженні педагогічних умов, за яких можливе досягнення оптимальних результатів науково-методичної роботи, сприяло підвищенню зацікавленості вчителів різними формами підвищення педагогічної майстерності, активізувало творчу ініціативу й участь у науково-експериментальній роботі.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень з питань організації науково-методичної роботи, вивчення чинних нормативно-правових документів, що регламентують діяльність освітніх закладів,

постанов Уряду України, основних положень Закону України "Про освіту" та інших документів, які визначають сучасну державну політику в галузі освіти регулюють систему підвищення кваліфікації вчителів, а також аналіз результатів проведеного експерименту дозволяють зробити такі висновки:

1. Науково-методична робота являє собою цілісну педагогічну систему, ефективне функціонування якої залежить від правильно визначеної мети і вибраних відповідно до неї змісту, завдань, методів і організаційних форм, належного матеріального забезпечення. Вона є відносно самостійним напрямом підвищення професійно-педагогічної підготовки вчителя.

2. На основі глибокого діагностичного аналізу результатів опитування вчителів, методистів, керівників закладів освіти, організаторів науково-методичної роботи виявлено недоліки, які негативно впливають на кінцевий результат і свідчать про необхідність вдосконалення системи науково-методичної роботи, що на сьогодні склалася. До найсуттєвіших із них належать: відсутність організаційно-координаційного стрижня у взаємодії всіх структурних ланок науково-методичної роботи на всіх рівнях її організації; постановка мети і конкретних завдань без урахування реальних потреб, рівня професійної компетентності учасників науково-методичної роботи; невідповідність змісту, організаційних форм науково-методичної роботи поставленій меті.

3. Встановлено взаємозв'язки між: а) стажем роботи вчителів, фахом і їхнім ставленням до підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності; б) потребами й інтересами вчителів та рівнем їх педагогічної майстерності; в) рівнем загальної культури й ерудиції і рівнем професійної майстерності.

4. Виявлено найбільш ефективні для певних категорій педпрацівників форми науково-методичної роботи: самоосвіта, консультативна допомога, науково-практичні конференції, педагогічні читання, ярмарки педагогічних ідей - для всіх категорій педагогічних працівників; школи молодого спеціаліста, стажування, наставництво - для вчителів-початківців; методичні об'єднання, творчі групи, постійно діючі проблемні семінари - для вчителів із достатньо сформованим рівнем педагогічної майстерності; школи передового досвіду, педмайстерні, педлабораторії, конкурси професійної майстерності творчі спілки - для вчителів з високим професійним рівнем і вчителів-новаторів. Теоретично обгрунтовано й експериментально перевірено необхідність цілісності структурних

формувань, яка передбачає нагущість, перспективність і оптимальність у визначенні мети, змісту, форм і методів науково-методичної роботи на всіх рівнях її організації - обласному, районному, внутрішньошкільному. Розкрито напрямки здійснення диференційованого підходу до вибору форм і змісту науково-методичної роботи стосовно кожного вчителя і педагогічного колективу, високопрофесійного рівня її організації й управління; створення належної матеріальної бази науково-методичної роботи й навчально-виховного процесу.

Таким чином, реалізація державної концепції безперервної освіти педагогічних кадрів і якісне здійснення післядипломної освіти, що полягає у постійній роботі педагогів над підвищенням загальної і педагогічної культури, поглибленні й розширенні фахових знань, розвиткові творчої активності й плідному використанні надбань педагогічної науки й передового педагогічного досвіду, ставить на порядок денний питання створення оптимальних педагогічних умов для ефективної науково-методичної роботи на всіх рівнях її організації.

Дисертаційна робота не претендує на розв'язання всього кола питань, пов'язаних з розробкою системи науково-методичної роботи з учителями. Предметом подальших досліджень може бути розробка критеріїв для визначення якості науково-методичної роботи, та загальнопедагогічної культури педагогічних працівників, напрямків забезпечення її індивідуалізації.

Основний зміст дисертації розкрито в таких публікаціях автора:

1. Вдосконалення системи управління освітою та найважливіші завдання на 1994-1995 навчальний рік // Інформаційно-методичний вісник, випуск 5-6. - Харків, 1994. - С.28-44.

2. Деякі проблеми розвитку приватних вищих навчальних закладів України. //Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції "Удосконалення концепції приватної освіти в Україні та проблеми організації науково-дослідної роботи в приватних вузах. - Харків, 1995, - С. 8-11.

3. Наукові основи планування роботи школи. Навчальний посібник для керівників шкіл, працівників органів освіти та слухачів інститутів, факультетів післядипломної освіти. - Харків, ХДПУ, 1996. - 56 с. /у співавторстві: Гадецький М.В., Тураш М.М./, авторських - 17 с.

4. Загальноосвітні школи Харківщини на шляхах перебудови (1980-1990) //Розвиток народної освіти і педагогічної науки на Харківщині. - Харків, 1992. -18 с. /у співавторстві: Пономарьова Г.Ф., Тураш М.М./, асторських - 6 с.

5. Перспективи підвищення ефективності роботи школи на сучасному етапі її розвитку // Інформаційно-методичний вісник, випуск 2. - Харків, 1993. - С. 84-89.

6. Підвищення ефективності науково-педагогічного керівництва інноваційними процесами в загальноосвітній школі //Тези науково-практичної конференції "Роль інноваційних процесів у розвитку школи". - Харків, 1996, ПП "Поліком". - С. 3-6.

7. Програма розвитку освіти в Харківському регіоні до 2002 року. - Харків, 1995 - 65 с. /у співавторстві: Ельникова Г.В., Бойко В.С., Гарацук В.М./, авторських - 16 с.

8. Проблема підвищення ефективності репродуктивної функції сучасної школи і диференційований підхід до організації її змісту й структури. Методичні рекомендації керівникам органів і закладів освіти, а також широкому загалу освітян. - Харків, 1994. - 34 с.

9. Проблеми реорганізації середньої школи і можливість її реалізації в сучасних умовах // Інформаційно-методичний вісник, випуск 2. - Харків, 1993. - С. 80-84.

10. Роль системи освіти в підготовці учнів до трудової діяльності // Інформаційно-методичний вісник, випуск 1. - Харків, 1993. - С. 60-62.

АНОТАЦІЇ

Sydorenko Alexandre Leonidovich

PEDAGOGIC CONDITIONS FOR EFFECTIVENESS OF SCIENTIFIC & METHODOLOGICAL WORK WITH TEACHERS OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS

The dissertation applied for receiving a degree of a candidate of pedagogical science. Field of specialization 13.00.01 - theory & history of the pedagogical science. Kharkov Pedagogical University named after Skovoroda.

The dissertation contains a theoretical basis for the system of scientific & methodological work, reveals and experimentally proves pedagogic conditions ensuring effectiveness in managing the process of improving pedagogic skills of a teacher from a general education school,

name by: a) integrity of formation of scientific & methodological work aimed at implementing the goals, contents and problems connected with improved quality of pedagogic activity; b) differentiation in the approach to selecting forms and contents of scientific & methodological work; c) scientifically based management.

Forms of scientific & methodological work with different categories of pedagogic workers have been determined.

Results of the investigation are highlighted by published works in the total amount of 5,6 printed sheets.

Сидоренко Александр Леонидович,

"Педагогические условия эффективности научно-методической работы с учителями общеобразовательных учебно-воспитательных заведений".

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Харьковский педагогический университет им. Г.С. Сковороды, Харьков, 1996 г.

В работе дано теоретическое обоснование системы научно-методической работы, выявлены и экспериментально проверены педагогические условия, обеспечивающие эффективность организации повышения педагогического мастерства учителя общеобразовательной школы: а) целостность формирований научно-методической работы, обеспечивающей реализацию целей, содержания и задач повышения качества педагогической деятельности; б) дифференциации в подходе к выбору форм и содержания научно-методической работы; в) научно обоснованного управления. Определены формы научно-методической работы с различными категориями педагогических работников.

Результаты исследования освещены в публикациях общим объемом 5,6 печатных листов.

Ключові слова: науково-методична робота, педагогічні умови ефективності, цілісність структури, диференціація, оптимальність управління.

АВ 35.764

Відповідальний випусковий - Штефан Л.А., канд.пед.наук, доцент

Підписано до друку 30.09.96. Формат 60/841/16. Папір друк. № 2. Умовно-друк.арк.1.0

Облік.-вид. арк. 1.0. Тираж 100 прим. Зак. № 1152 Безплатно.

АТ "КиПи-РИЗО"

310166, Харків, пр.Леніна, 17а.